

Köhler, Piotr

Rośliny z terenu Białorusi w zielniku Józefa Jundziłła

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 39/3 - 4, 93-102

1994

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Köhler
(Kraków)

ROŚLINY Z TERENU BIAŁORUSI W ZIELNIKU JÓZEFA JUNDZIŁŁA¹

Początki nowoczesnych badań botanicznych w Rzeczypospolitej sięgają czasów Oświecenia, kiedy to uprawiane były jako część historii naturalnej. Uniwersytet Wileński po reformie Michała Poczobuta-Odlanickiego przeprowadzonej na początku lat 80-tych XVIII w. stał się najaktywniejszym ośrodkiem rozwoju botaniki w ówczesnej Polsce². Utworzoną wtedy katedrę historii naturalnej powierzano początkowo obcokrajowcom: pierwszym profesorem w latach 1781–1783 był Francuz Jean Emmanuel Gilibert (1741–1814)³, a po nim do 1787 roku – Johann Georg Forster (1754–1794)⁴, pochodzący ze szkockiej rodziny osiadłej na Pomorzu Gdańskim, oraz Ferdynand Spitznagel (1757–1826), który wykładał od 1792 do 1802 roku⁵. Pierwszym Polakiem profesorem historii naturalnej w Wilnie był pijar ks. Stanisław Bonifacy Jundziłł (1761–1847), który prowadził wykłady z botaniki w latach 1802–1823⁶. Był on autorem m.in. flory Litwy pt.: *Opisanie roślin...* (1791)⁷ oraz jej drugiego wydania pt. *Opisanie roślin litewskich...* (1811)⁸. Pod jego kierunkiem wileński Ogród Botaniczny niezwykle dynamicznie rozwinął się, o czym świadczy liczba gatunków w nim uprawianych: 1798 r. – kilkaset, a w 1824 r. – 6565⁹. W roku 1823 S. B. Jundziłł przeszedł na emeryturę, katedrę wraz z Ogrodem Botanicznym przejął następca – Józef Jundziłł (1794–1877). J. Jundziłł urodził się w Hormanach w powiecie lidzkim¹⁰. Nie był spokrewniony ze Stanisławem Bonifacym. W latach 1804–1809 kształcił się w Szkole Bazylianów w Borunach, gimnazjum ukończył w Wilnie, gdzie również studiował od 1812 do 1815 r. (od 1813 r. pozostawał pod opieką Stanisława Bonifacego Jundziłła pracując równocześnie jako pomocnik w Ogrodzie Botanicznym i Gabinetcie Historii Naturalnej). W latach 1817–1820 odbył podróż naukową do Niemiec, Holandii, Francji i Anglii. W roku 1821 wraz z Janem Krynickim (1797–1838) przemierzył gubernię wileńską w celu zbadań jej flory, uzyskane wyniki opublikował w postaci czterech raportów¹¹. W latach 1823–1832 wykładał botanikę na Uniwersytecie Wileńskim¹², w roku 1828

mianowany został profesorem. W 1830 r. wydał florę pt.: *Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, jako i oswojonych*¹³. Po zamknięciu Uniwersytetu w 1832 r. opuścił Wilno i aż do 1857 r. mieszkał w Ancunach, po czym powrócił do Wilna, gdzie zmarł 5 IV 1877 r. Po jego śmierci córka Maria przekazała w 1884 lub 1885 r. Akademii Umiejętności w Krakowie bibliotekę oraz zielnik swego ojca¹⁴.

Zielnik liczy 7318 arkuszy i znajduje się w 40 pudłach i 5 fascykułach. Ułożony jest według systemu Linneusza¹⁵. Zawiera zarówno rośliny kwiatowe, pochodzące z Polski, Europy i innych kontynentów, jak i paprotniki, mszaki, porosty i grzyby. Wszystkie okazy (z nielicznymi wyjątkami) są zaopatrzone w ręcznie pisane etykiety. Rośliny niższe etykiet nie posiadają, dotyczące ich informacje są napisane bezpośrednio na kopertach zawierających okazy. Prawie połowa roślin opisana jest własnoręcznie przez J. Jundziłła, wśród pozostałych autorów etykiet zdołałem zidentyfikować jedynie kilka osób: Makarego Bogatkę (1788 – po 1830), Willibalda Bessera (1784–1842), S. B. Jundziłła i Jerzego Pabrzeża (1771–1849).

Oprócz łacińskiej nazwy gatunku etykiety zawierają inne informacje (w przypadku 35% arkuszy): stanowisko zbioru, siedlisko, datę, pochodzenie. Na podstawie tych danych zidentyfikowałem w zielniku m.in.: 51 arkuszy pochodzących ze zbiorów J. G. Forstera i zebranych w południowej Afryce podczas II wyprawy J. Cooka w latach 1772–1775, 29 arkuszy – ze zbiorów J. E. Giliberta, 399 – pochodzących z Gorenek¹⁶, 130 – z etykietami W. Bessera, kilkadziesiąt – z etykietami S. B. Jundziłła, oraz jeden arkusz Aleksandra von Humboldta (1769–1859). W zielniku tym są również fragmenty zbiorów studentów Uniwersytetu Wileńskiego (m.in. Joachim Bohusława, Wiktor Ratayskiego, Marcina Stępińskiego), a także rośliny otrzymane od aptekarzy, botaników–amatorów i innych osób.

Zielnik ułożony został pomiędzy rokiem 1825 a 1832, jego zawiązkiem były własne zbiory J. Jundziłła zebrane podczas ekspedycji przez gubernię wileńską w 1821 r. Następnie J. Jundziłł, prawdopodobnie przygotowując się do prowadzenia wykładów z botaniki, uzupełnił je o brakujące gatunki, przede wszystkim roślin egzotycznych. W tym celu posłużył się zbiorami Gabinetu Historii Naturalnej Uniwersytetu Wileńskiego i stąd fragmenty kolekcji innych osób znalazły się w jego zielniku.

Gdy zbiór ten przekazano do Krakowa, zainteresował się nim Marian Raciborski (1863–1917). Następnie z zielnika korzystali: Antoni Wróblewski (1881–1944), Bolesław Hryniewiecki (1875–1963), Witold Sławiński (1888–1962) i Jakub Mowszowicz (1901–1983). Opublikowali oni jedynie nieliczne dane zawarte w tym zbiorze. W latach 1989–1993 zielnik ten opracowałem w aspekcie historycznym, florystycznym i nomenklatorycznym, wyniki tego opracowania będą wkrótce ogłoszone drukiem.

Na podstawie danych zawartych w etykietach stwierdziłem, że w zielniku jest 271 arkuszy roślin pochodzących z terenów dzisiejszej Białorusi. Należą one do 197 gatunków, w tym 182 – to rośliny naczyniowe, 7 – mchy, 5 – porosty i 3 – grzyby, 5 okazów można było oznaczyć jedynie do rodzaju (4 – rośliny naczyniowe, 1 – porost). Stanowiska zbioru roślin zebranych na terenach obecnej Białorusi znajdują się w zachodniej części tego państwa, ich liczba wynosi 35 (w tym trzy – to większe obszary: gubernia grodzieńska, gubernia mińska i powiat miński) (Mapa 1).

Nie wszystkie okazy zostały zebrane przez J. Jundziłła. Część z nich pochodzi ze zbiorów innych osób, wskazują na to m.in. różne charaktery pisma etykiet. Przez porównanie z zachowanymi materiałami rękopiśmiennymi w archiwach Wilna i Krakowa zidentyfikowałem następujących przyrodników:

Joachim Bohusław (około 1801–?)

Był studentem farmacji. W latach 1828–1830 zbierał rośliny w okolicach Nurca na Podlasiu¹⁷, a trudniejsze okazy przysyłał Janowi Fryderykowi Wolfgangowi (1775–1859), profesorowi Uniwersytetu Wileńskiego¹⁸ do oznaczenia¹⁹. Z terenów Białorusi pochodzi 5 okazów: 3 – zebrane w Brześciu w 1828 r.²⁰ i 2 – w okolicach Wysokiego Litewskiego.

Adam hr. Chreptowicz (1768–1846)

Był filantropem i mecenasem, wizytatorem szkół z ramienia Uniwersytetu Wileńskiego oraz członkiem komisji sędowo-edukacyjnej. W swym majątku Szczorse miał bibliotekę liczącą 15 000 woluminów, gdzie zapraszał profesorów i początkujących badaczy²¹. Utrzymywał kontakt z wileńskim Ogrodem Botanicznym, dokąd przysyłał rośliny ze swego majątku.

W zielniku jest 45 okazów pochodzących ze Szczors, część z nich (17 arkuszy) może pochodzić z daru A. Chreptowicza – ich etykiety pisane są niezidentyfikowanym charakterem pisma, część zebrał chyba sam J. Jundziłł, który odwiedził tę miejscowość w 1823 r.

Józef Jundziłł

Skąpa ilość danych zawartych w etykietach nie pozwala rozstrzygnąć, które okazy zbierał J. Jundziłł osobiście. Zawile dzieje zbioru (część roślin zebrana jest przez J. Jundziłła, część pochodzi z zielników innych osób, ale niektóre z okazów mają etykiety J. Jundziłła, a część z jego okazów ma etykiety pisane przez inne osoby, być może studentów i żonę lub córkę) oraz niewielka liczba okazów zebranych z poszczególnych stanowisk uniemożliwiają zastosowanie metody porównawczej do określenia nazwiska zbieracza. Etykiety pisane ręką J. Jundziłła mają okazy zebrane w następujących miejscowościach i terenach: Bakszty, Gierki, Grodno, gubernia grodzieńska, Nacza, Naliboki, Oszmiana, Popiszki, Popławy, Sobolewszczyzna, Szczorse (częściowo), Wincentowo, Wiszniowece i Wiszniów²², oraz Wolkiszki. Nie wiadomo również, kiedy rośliny były zbierane w większości z tych miejscowości, ponieważ etykiety bardzo rzadko zawierają daty. Na podstawie nielicznych danych mogę stwierdzić, że J. Jundziłł odwiedził Szczorse, Wiszniowece i Wiszniów w 1823 r., Popiszki – 24 VIII 1824 r., Popławy w 1832 r., a Sobolewszczyznę – 5 VI 1837 r. Należy przypuszczać, że przynajmniej niektóre z pozostałych miejscowości odwiedził być może już po zamknięciu Uniwersytetu.

Karol Kuchenbecker (1792–?)

Był absolwentem Uniwersytetu Wileńskiego, który prowadził aptekę w Mińsku. W latach 1820–1827 korespondował z J. F. Wolfgangiem, któremu przysłał rośliny

zebrane wokół Mińska²³. W 1821 r. ofiarował Wydziałowi Farmaceutycznemu Uniwersytetu Wileńskiego swoje herbarium zebrane rok wcześniej²⁴.

W zielniku J. Jundziłła zidentyfikowałem 13 arkuszy roślin zebranych przez K. Kuchenbeckera: 11 pochodzi z Mińska i jego okolic, 2 – z nadbrzeżów Żupranki.

Krystian Leynardt (?-?)

Po ukończeniu Uniwersytetu Wileńskiego był aptekarzem, który w latach 1821–1828 zbierał rośliny wokół Mińska²⁵. W 1821 r. przekazał J. F. Wolfgangowi spis roślin swojego zielnika składającego się z 475 okazów zebranych w owym roku²⁶. W ślad za tym rejestrem musiał przesłać z całą pewnością i samo herbarium, ponieważ w zbiorze J. Jundziłła zidentyfikowałem 7 okazów wymienionych w tym rejestrze.

Czterdziestu dziewięciu arkuszy roślin zebranych w Mińsku i jego okolicach nie można było przypisać z całą pewnością jednemu z dwóch wyżej wspomnianych zbieraczy.

ZNACZENIE HISTORYCZNE ZIELNIKA

Okazy roślin białoruskich w zielniku J. Jundziłła mają duże znaczenie historyczne. Są świadectwem początku nowoczesnych badań botanicznych prowadzonych, zarówno przez specjalistów (J. Jundziłł), botaników–amatorów i aptekarzy (J. Bohusław, A. Chreptowicz, K. Kuchenbecker, K. Leynardt), jak i współpracujących z nimi nauczycieli szkół prowincjonalnych, którzy dostarczali zielniki w odpowiedzi na publikowane ankiety w okresie funkcjonowania Uniwersytetu Wileńskiego²⁷. Są równocześnie świadectwem drugiego etapu w badaniach roślin białoruskich – już po zamknięciu Uniwersytetu (1832 r.) i opuszczeniu przez niektórych przyrodników Wilna. Okazy zawarte w tym zielniku świadczą o tym, że nie zaprzestali oni swej pracy w poznaniu flory, kontynuowali ją dalej, wymieniali rośliny między sobą i przygotowywali nowe wydania swych prac, które nie zostały niestety opublikowane.

ZNACZENIE FLORYSTYCZNE ZIELNIKA

Na podstawie danych zawartych w pracy W. Grębeckiej o badaniach szaty roślinnej prowadzonych przez ośrodek wileński²⁸ przypuszczam, że poza Grodnem i jego okolicami, są to jedne z pierwszych, o ile nie najwcześniejsze dane florystyczne z tych terenów i co najważniejsze – dane udokumentowane w postaci okazów zielnikowych.

Innym interesującym zagadnieniem jest kwestia, czy wśród roślin zebranych z terenów Białorusi są gatunki wymarłe i zagrożone. Nie dysponuję niestety białoruską „czerwoną księgą”, a jedynie jej polskim odpowiednikiem²⁹, stąd poniższe informacje należy traktować tylko orientacyjnie³⁰. Spośród taksonów pochodzących z omawianego terenu „czerwona księga” wymienia 18, wśród nich 13 to rośliny naczyniowe, 3 – porosty i 2 mchy. Żaden z taksonów wymarłych w ostatnim czasie nie jest reprezentowany w zielniku. W kolekcji są przedstawiciele następujących gatun-

ków wymierających pochodzących z Białorusi (w nawiasach – miejsca zbioru): *Orchis ustulata* (Żupranka), *Saxifraga hirculus* (Dumbla), mech *Meesia uliginosa* (Mińsk), porosty: *Leptogium saturninum* (Nacza), *Nephroma resupinatum* (Popławy) i *Punctelia subrudecta* (Popławy). Do gatunków narażonych na wymarcie należą: *Dryopteris cristata* (gubernia mińska), *Hammarbya paludosa* (Kordowy), *Epipactis palustris* (Mińsk, Oszmiana, Żupranka), *Gentiana amarella* (Mińsk), *G. pneumonanthe* (Molodeczno), *Chamaedaphne calyculata* (Słonim), *Iris sibirica* (Szczorse), *Lathyrus palustris* (Szczorse) i *Pedicularis sceptrum-carolinum* (Wincentowo) oraz mech *Meesia triquetra* (Mińsk). Ponadto *Pedicularis exaltata* (Mińsk) jest gatunkiem o nicokreślonej jeszcze kategorii zagrożenia, a *Salix myrtilloides* (Mińsk) – rzadkim. Z zestawienia tego wynika, że blisko 10% gatunków roślin białoruskich w zielniku J. Jundziłła to taksony obecnie zagrożone. Tym większa jest wartość tego zbioru, ponieważ dostarczając tak wczesnych danych florystycznych pozwala on na prześledzenie zmian zaszyłych w szacie roślinnej Białorusi na przestrzeni ostatnich 150 lat.

Przypisy

¹ Niniejszy artykuł jest rozszerzoną wersją referatu pt.: „Rośliny Białorusi w zielniku Józefa Jundziłła” wygłoszonego podczas sesji wyjazdowej I Wydziału PAN w Muzeum Adama Mickiewicza w Nowogródku, patrz *Sprawozdanie* s.191-4. Opracowanie zielnika Józefa Jundziłła finansowane było przez Komitet Badań Naukowych (grant nr 1 1055 9203).

² Z. Skubała-Tokarska: *Organizacja nauki w Polsce*. W: K. Maślankiewicz (red.), *Zarys dziejów nauk przyrodniczych w Polsce*. PWN Warszawa 1983 s. 37–96, cyt. s. 64.

Porównanie ośrodka wileńskiego i krakowskiego w: P. Köhler: *Botanika w Krakowie i Wilnie w latach 1780–1840*. „Wszechświat” 1991 t. 92 nr 1 s. 10–13.

³ J. Mowszowicz: *Gilbert Jan Emanuel*. W: S. Feliksiak (red.), *Słownik biologów polskich*. PWN Warszawa 1987 s. 180–181.

⁴ Z. Fedorowicz: *Forster Jerzy (Johann) Adam*. W: S. Feliksiak (red.), dz. cyt. s. 164–165.

⁵ Z. Fedorowicz: *Katedra Historii Naturalnej w dawnej Wszechnicy Wileńskiej*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” Seria B z. 5 „Historia Nauk Biologicznych i Medycznych” 1957 z. 1 s. 73–126. Z. Fedorowicz: *Organizacja studiów przyrodniczych na Wszechnicy Wileńskiej w latach 1781–1832*. Tamże s. 3–71.

⁶ W 1792 r. Komisja Edukacji Narodowej mianowała S. B. Jundziłła wiceprofesorem historii naturalnej w Akademii Wileńskiej.

⁷ S. B. Jundziłł: *Opisanie roślin w prowincyi W. X. L. naturalnie rosnących według układu Linneusza, przez [...]*. W drukarni J. K. Mci i Rzeplitey u XX Piarów Wilno 1791 ss. 570, nlb. 14.

⁸ S. B. Jundziłł: *Opisanie roślin litewskich według układu Linneusza, przez [...]*. U Józefa Zawadzkiego Typografa Akademickiego Wilno 1811 ss. 333.

⁹ W. Sławiński: *X. Stanisław Bonifacy Jundziłł profesor Historii Naturalnej Wszechnicy Wileńskiej*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1947, sect. E suppl. I s. 1–207 tab. I–XIII, cyt. s. 134.

¹⁰ Dane biograficzne według: J. Mowszowicz: *Jundziłł Józef*. W: S. Feliksiak (red.), dz. cyt. s. 239–240.

¹¹ J. Jundziłł: *Raport Pana Józefa Jundziłła do fakultetu fizyczno-matematycznego w Uniwersytecie Imperatorskim wileńskim, przysłany z podróży botanicznej po gubernii wileńskiej*. „Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński” 1821 t. II(III) s. 438–446. J. Jundziłł: *Trzy*

późniejsze raporta Pana Józefa Jundziłła do fakultetu fizyczno-matematycznego w Uniwersytecie Imperatorskim wileńskim, przysłane z podróży botaniczney po gubernii wileńskiej. „Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński” 1822 t. II(IV) s. 574–587.

¹² W. Sławiński: *X. Stanisław Bonifacy Jundziłł...*, cyt. s. 71.

¹³ J. Jundziłł: *Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, iako i oswoionych podług wydania szesnastego układu roślin Linneusza*. Józef Zawadzki własnym nakładem, Wilno 1830 ss. XII, 583.

¹⁴ S. Tarnowski: *Sprawozdanie z czynności naukowych i administracyjnych w roku 1883/4 [...]*. „Rocznik Zarządu Akademia Umiejętności w Krakowie” Rok 1883 s. 72–96, cyt. s. 79. S. Tarnowski: *Sprawozdanie z czynności naukowych i administracyjnych w roku 1884/5 [...]*. „Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie” Rok 1884 s. 72–101, cyt. s. 82.

¹⁵ C. Linnaeus: *Systema plantarum*. Francofurti a/M apud Varentrapp 1779–1780 t. I (1779) ss. 32, 778; t. II(1779) ss. 674; t. III(1780) ss. 972; t. IV(1780) ss. 6, 662.

¹⁶ W Gorenkach pod Moskwą istniał prywatny ogród botaniczny ks. Aleksego Razumowskiego. W latach 1806–1822 ogrodem kierował Friedrich Ernst Ludwig von Firscher (1782–1854).

¹⁷ W. Grębecka: *Badania szaty roślinnej prowadzone w ośrodku wileńskim i krzemienieckim (1781–1840)*. W: J. Babicz, W. Grębecka: *Wkład wileńskiego ośrodka naukowego w przyrodnicze poznanie kraju (1781–1842)*. „Monografie z dziejów nauki i techniki” 1988 t. 141 s. 115–225, cyt. s. 165.

¹⁸ K. Kowalska, B. Kuźnicka, J. Mowszowicz: *Wolfgang Jan Fryderyk*. W: S. Feliksiak (red.), dz. cyt. s. 585.

¹⁹ Lietuvos Mokslu Akademijos Biblioteka (Žygimantu 1/8, Wilno, Litwa) [dalej będą używał skrótu – LMAB], rkps. F. 7 – 253 (3 listy J. Bohusława do J. F. Wolfganga, Nurzec 5 XI, 2 XII i 23 XII 1828 r.).

²⁰ W zielniku Uniwersytetu Wileńskiego natrafiłem na okaz *Glyceria distans* zebrany w Nurcu koło Brześcia przez J. Bohusława w 1828 r.

²¹ J. Iwaszkiewicz: *Chreptowicz Adam*. W: *Polski Słownik Biograficzny*. t. III 1937 s. 440.

²² Etykiety nie zawierają pełnej nazwy, jedynie skrót: „Wiszniow.” mogący oznaczać zarówno „Wiszniów”, jak i „Wiszniowce”.

²³ LMAB, rkps. F. 9 – 154–155 (*Korespondencja botaników i farmaceutów z J. F. Wolfgangiem*). W. Grębecka: *Badania szaty roślinnej...*, cyt. s. 165.

²⁴ [anonim J. F. Wolfgang]: *O przykładaniu się do pomnażania zności Flory litewskiej przez niektórych farmaceutów*. „Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński” 1821 t. II(III) s. 446–449, cyt. s. 446–447.

²⁵ W. Grębecka: *Badania szaty roślinnej...*, cyt. s. 165.

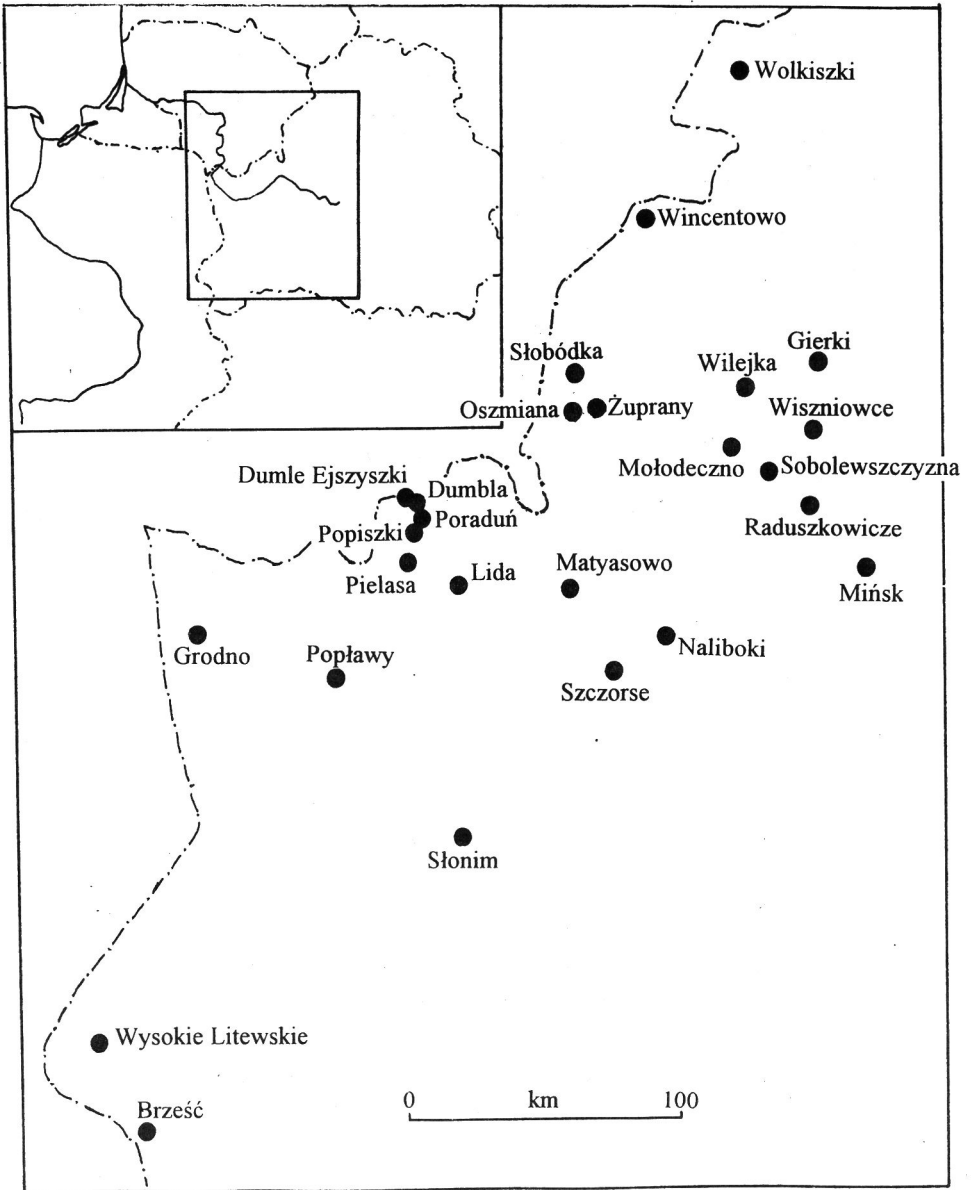
²⁶ LMAB, rkps. F. 9 – 1596 („*Rośliny w okolicach Mińska zdeterminowane Roku 1821 przez K. Leynardt[a]*”).

²⁷ W. Grębecka: *Badania szaty roślinnej...*, cyt. s. 166–171.

²⁸ W. Grębecka: *Badania szaty roślinnej...*, cyt. s. 164–205.

²⁹ K. Zarzycki, W. Wojewoda, Z. Heinrich (red.): *Lista roślin zagrożonych w Polsce*. Wyd. II. Kraków 1992 Inst. Bot. im. W. Szafera PAN ss. 98.

³⁰ Stopień zagrożenia wymarciem poszczególnym gatunków jest różny w różnych, nawet sąsiadujących ze sobą państwach.

Mapa 1. Stanowiska zbioru roślin z Białorusi w zielniku J. Jundziłła

Aneks

Stanowiska zbioru roślin z terenu Białorusi w zielniku J. Jundziłła

Mchy oznaczył prof. dr hab. Ryszard Ochryra, porosty – doc. dr hab. Janusz Nowak, a grzyby – prof. dr hab. Tomasz Majewski i prof. dr hab. Władysław Wojewoda, za co składam serdeczne podziękowania.

Bakszty [kilka miejscowości o tej nazwie, których nie zaznaczyłem na mapie]: *Viscum album* L.

Brześć [1828, leg. J. Bohusław]: *Alyssum montanum* L., *Gnaphalium luteo-album* L., *Verbascum phoeniceum* L.

Dumbla: *Bidens cernua* L., *Leucanthemum vulgare* Lam., *Saxifraga hirculus* L., *Scutellaria galericulata* L.

Dumle Ejszyszki: *Echinochloa crus-galii* (L.) Beauv.

Gierki: *Clinopodium vulgare* L.

Grodno: *Crataegus* c.f. *calycina* Peterm., *Draba* c.f. *nemorosa* L.

Gubernia Grodzieńska: *Carlina acaulis* L., *Galium palustre* L.

Gubernia Mińska: *Dryopteris cristata* (L.) A. Gray, *Thelypteris thelypteroides* (Michx.) Holub

Kordowy [„staw w mińskim” – miejsce niezidentyfikowane]: *Hammarbya paludosa* (L.) O. Kuntze

Lida: *Sparganium minimum* Wallr.

Matyasowo [Matyasowszczyzna]: *Chimaphila umbellata* (L.) W. Barton, *Pyrola chlorantha* Swartz

Mińsk [1820, leg. K. Kuchenbecker]: *Anthericum ramosum* L. [2 arkusze], *Aster amellus* L. [3 arkusze], *Avena fatua* L. [2 arkusze], *Camelina sativa* (L.) Crantz, *Pedicularis exaltata* Besser, *Tofieldia calyculata* (L.) Wahlenb. [2 arkusze], [1820–21, leg. K. Kuchenbecker lub K. Leynardt]: *Athyrium filix-femina* (L.) Roth, *Callitriche* sp., *Campanula patula* L. [2 arkusze], *Centaurium erythraea* Rafn [2 arkusze], *Chenopodium foliosum* Ascherson, *Cynosurus cristatus* L. [2 arkusze], *Epipactis atrorubens* (Hoffm.) Besser [2 arkusze], *E. helleborine* (L.) Crantz, *E. palustris* (L.) Crantz, *Erysimum cheiranthoides* L. [2 arkusze], *Galium x pomeranicum* Retz. [2 arkusze], *Galium* sp., *Gentiana amarella* (L.) Börner, *Geranium sanguineum* L., *Hordeum vulgare* L., *Inula hirta* L., *I. salicina* L. [2 arkusze], *Lemna trisulca* L., *Lycopodium clavatum* L., *Lysimachia thyrsiflora* L., *Melissa officinalis* L., *Mentha longifolia* (L.) Hudson, *Molinia caerulea* (L.) Moench [3 arkusze], *Nepeta parviflora* Bieb., *Panicum miliaceum* L. [3 arkusze], *Phalaris arundinacea* L., *Phleum pratense* L., *Potentilla erecta* (L.) Räuschel, *Raphanus raphanistrum* L., *Salix myrtilloides* L., *Secale cereale* L. [2 arkusze], *Solidago virgaurea* L., *Thelypteris palustris* Schott, grzyby: *Tranzschelia anemones* (Pers.) Nannf. (Basidiomycetes: Uredinales), mchy: *Meesia triquetra* (Jolyc.) Angstr. [2 koperty], *M. uliginosa* Hedw., [1821, leg. K. Leynardt]: *Glyceria nemoralis* (Uechtr.) Uechtr. et Koernicke, *Glyceria* sp., *Scirpus sylvaticus* L., *Veronica anagallis-aquatica* L., *V. officinalis* L., *V. spicata* L. [2 arkusze]

Mołodeczno: *Astragalus arenarius* L. [2 arkusze], *Berteroa incana* (L.) DC., *Digitaria ischaemum* (Schreber) Muhl. [2 arkusze], *Gentiana pneumonanthe* L., *Polygonum aviculare* L. [2 arkusze]

Nacza – rzeka w powiecie lidzkim, wpada do jeziora Pielasa: *Circaea lutetiana* L., *Echinochloa crus-galii* (L.) Beauv., *Solanum dulcamara* L., *Stachys sylvatica* L., *Trifolium spadiceum* L., *Veronica longifolia* L., grzyb: okaz nieoznaczony, na etykiecie napis: *Clavaria trichopus*, porost: *Leptogium saturninum* (Dicks.) Nyl.

Naliboki: *Lysimachia thyrsoiflora* L.

Oszmiana: *Epipactis atrorubens* (Hoffm.) Besser, *E. palustris* (L.) Crantz, *Mentha arvensis* L., *Polygonum hydropiper* L., *Torilis japonica* (Houtt.) DC.

Pielasa: *Sparganium emersum* Rehmman

Popiszki [24 VIII 1824]: *Agrimonia pilosa* Ledeb., *Carex elongata* L., *C. nigra* Reichard, *Cyperus flavescens* L. [2 arkusze], *Epilobium palustre* L., *Equisetum fluviatile* L. [2 arkusze], *E. sylvaticum* L., *E. palustre* L., *Najas marina* L. [3 arkusze], *Pedicularis palustris* L., *Scrophularia umbrosa* Dumort., porost: *Cladina stygia* (Fr.) Ahti

Popławy [1832]: *Eleocharis uniglumis* (Link) Schultes, *Moehringia trinervia* (L.) Clairv., mchy: *Brachythecium velutinum* (Hedw.) B., S. et G., *Hedwigia ciliata* (Hedw.) P. Beauv., *Plagiomnium cuspidatum* (Hedw.) T. Cop., *Schistidium apocarpum* (Hedw.) B., S. et G., *Tortula subulata* Hedw., porosty: *Nephroma resupinatum* (L.) Ach., *Parmelia* s. l., *Punctelia subrudecta* (Nyl.) Krog

Poraduń: *Oenanthe aquatica* (L.) Poiret

Powiat miński [1820–21, leg. K. Kuchenbecker lub K. Leynardt]: *Hippuris vulgaris* L.

Raduszkowicze: *Chenopodium urbicum* L., *Xanthium strumarium* L. [2 arkusze]

Rochosz [miejsce nie zidentyfikowane] [1830]: *Medicago lupulina* L.

Słobódka: *Campanula rapunculoides* L., *Clinopodium vulgare* L.

Słonim: *Chamaedaphne calyculata* (L.) Moench

Sobolewszczyzna [15 VI 1837]: *Pyrola media* Swartz, *Salix fragilis* L., *S. pentandra* L., grzyb: *Phlebia tremellosa* (Schräd. Fr.) Nakasone et Burds. (*Basidiomycetes: Aphylophorales*)

Szczorse [1823]: *Actaea spicata* L., *Agrostis stolonifera* L., *Alopecurus geniculatus* L., *Anchusa officinalis* L., *Anethum graveolens* L., *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm., *Athyrium filix-femina* (L.) Roth, *Barbarea stricta* Andrzej., *Carex brizoides* L., *C. remota* L., *C. rostrata* Stokes, *Carpinus betulus* L., *Carum carvi* L., *Cornus alternifolia* L. f. [gatunek północnoamerykański, może uprawiany?], *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó x *D. majalis* (Reichenb.) P. F. Hunt et Summerhayes, *Dianthus deltoides* L., *Epilobium montanum* L., *Glyceria fluitans* (L.) R. Br., *Iris sibirica* L., *Lathyrus palustris* L., *L. pratensis* L., *L. sylvestris* L. [2 arkusze], *Oenanthe aquatica* (L.) Poiret, *Polygala comosa* Schkuhr, *P. vulgaris* L., *Potamogeton compressus* L. [2 arkusze], *P. crispus* L. [2 arkusze], *P. lucens* L. [2 arkusze], *P. natans* L., *P. x zizii* Koch, *Scrophularia umbrosa* Dumort., *Stellaria palustris* Retz., *Trifolium campestre* Schreber, *T. lupinaster* L., *T. medium* L., *Ulmus laevis* Pallas, *Vicia cassubica* L., *V. cracca* L., *V. sativa* L., *Viola arvensis* Murray, *V. tricolor* L.

Wilejka [okaz zebrany być może w 1858 r.]: *Veronica agrestis* L.

Wincentowo: *Agrostis stolonifera* L., *Antennaria dioica* (L.) Gaertner, *Arabis glabra* (L.) Bernh., *A. planisiliqua* (Pers.) Reichenb., *Astragalus arenarius* L., *Brassica napus* L., *B. oleracea* L., *Buglossoides arvensis* (L.) I. M. Johnston, *Campanula cervicaria* L. [3 arkusze], *C. glomerata* L. [2 arkusze], *C. rapunculoides* L., *Carex ovalis* Good., *Chenopodium album* L., *Cirsium helenioides* (L.) Hill, *Consolida regalis* S. F. Gray, *Deschampsia caespitosa* (L.) Beauv., *Dryopteris carthusiana* (Vill.) H. P. Fuchs, *Eleocharis acicularis* (L.) Roemer et Schultes, *Elymus repens* (L.) Gould, *Epilobium angustifolium* L., *Erysimum cheiranthoides* L., *Festuca pratensis* Hudson, *Holcus lanatus* L., *Laserpitium latifolium* L., *L. prutenicum* L., *Lotus angustissimus* L., *L. corniculatus* L. [2 arkusze], *Luzula multiflora* (Retz.) Lej., *Milium effusum* L., *Myosotis* c.f. *alpestris* F. W. Schmidt, *Onobrychis viciifolia* Scop., *Panicum miliaceum* L., *Pedicularis sceptrum – carolinum* L., *Pimpinella saxifraga* L., *Potentilla norvegica* L., *Rorippa amphibia* (L.) Besser [2 arkusze], *R. islandica* (Oeder) Borbás, *R. sylvestris* (L.) Besser, *Rumex* c.f. *crispus* L., *Salix pentandra* L., *S. purpurea* L. [2 arkusze], *Salix* sp., *Setaria italica* (L.) Beauv., *Trifolium aureum* Pollich, *T. spadicum* L., *Veronica spicata* L., *V. verna* L., *Vicia cassubica* L., *V. cracca* L. [2 arkusze], *V. villosa* Roth, *V. sylvatica* L., porost: *Cladonia gracilis* (L.) Willd.

Wisznioyce [1823]: *Galium odoratum* (L.) Scop., *G. palustre* L., *Lunaria rediviva* L., *Solanum dulcamara* L.

Wiszniów [1823]: *Cardamine bulbifera* (L.) Crantz, *Circaea alpina* L., *C. luteiana* L., *C x intermedia* Ehrh.

Wolkiszki: *Impatiens noli-tangere* L.

Wysokie Litewskie [prawdopodobnie: 1829–30, leg. J. Bohusław]: *Carex tomentosa* L., *Gagea pratensis* (Pers.) Dumort.

Żupranka – rzeczka w powiecie oszmiańskim: *Cardamine flexuosa* With., [1820, leg. K. Kuchenbecker]: *Epipactis palustris* (L.) Crantz, *Orchis ustulata* L.

Żuprany: *Mentha arvensis* L., *Phalaris arundinacea* L.

Piotr Köhler

PLANTS COLLECTED IN BYELORUSSIA IN THE JÓZEF JUNDZIŁŁ HERBARIUM

Józef Jundziłł (1794–1877) lectured on botany at Vilna University in 1823–1832. His herbarium, handed down by his daughter, has been kept in the Herbarium of the Polish Academy of Sciences in Cracow since 1884/1885. It is deposited in 40 boxes and five binders, and contains 7318 sheets arranged according to Linnaeus' system. 271 of them were collected on territories of present Byelorussia. These plants belong to 197 species (182 – vascular plants, 7 – mosses, 5 – lichens, and 3 – fungi). They were collected in 35 localities (see Map 1 and Annex) by J. Jundziłł, as well as by Joachim Bohusław, count Adam Chreptowicz, Karol Kuchenbecker, and Krystian Leynardt.

This group of plants is the result of field work of the first generation of naturalists and amateurs educated at the Vilna University. Floristic data from labels may be one of the first pieces of information concerning those territories, except for Grodno and its adjacent regions.